

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

ЗМІСТ

Тематичний напрям: Сучасні проблеми корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Аймедов К.В., Грицик О.Ю., Попова О.В. РОЗЛАДИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ	6
Ващишина О.А. ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
Начинова О.В., Козявіна К.С. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ	14
Тематичний напрям: Корекційно-розвивальні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (логопедичні, психокорекційні, педагогічні практики)	
Арнаутова Л.В., Аветісян К. А. ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ІЗ ЗАЇКАННЯМ: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПЛАВНОСТІ	17
Арнаутова Л.В., Аніщенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМИ НЕЗРОЩЕННЯМИ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ	20
Арнаутова Л.В., Кашук Д.Д. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З АЛАЛІЄЮ	24
Арнаутова Л.В., Косюга О.А. ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	28
Арнаутова Л.В., Стоянова М. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З НИЗЬКОЮ АБО НЕДОСТАТНЬОЮ САМООЦІНКОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ	32
Арнаутова Л.В., Фурман М.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ	36
Галущенко В.І., Уразова Л. Я. АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АЛАЛІЄЮ	38
Галущенко В. І., Ставенко П.А. ЗАСОБИ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.	41
Галущенко В.І., Ткаченко І.Г. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТІПМ.	45
Горбатюк О.Л., Ганич А.М. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	50
Горбатюк О.Л., Молявко К.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	54
Іщенко В.М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	57
Кабельнікова Н.В., Юрко О.О. МАРКЕРИ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ДИСПРАКСІЇ ПРИ ДИФЕРЕНЦІЙНІЙ ДІАГНОСТИЦІ	60
Константинов Д.С., Лялюшкіна В.В. ІНТЕГРАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЛОГОПЕДИЧНИХ ВПРАВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66

- 1.Галущенко В.І. Стан проблеми організації взаємодії фахівців та сімей дітей з особливими освітніми потребами. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал № 14 (32) 2023. С. 1111.
- 2.Галущенко В.І. Використання сучасних технологій та методик корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ТПМ з застосуванням міждисциплінарного підходу. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* (Серія «Педагогіка»): журнал. 2025. № 3(49) 2025. С. 1972. С. 289-298.
- 3.Логодидактика: метод. рек. / Уклад.: Л.Котлова, Н. Хоменко, А. Іскрижицька. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2025. 25 с.
- 4.Логопедично-реабілітаційний супровід дітей із порушеннями психофізичного розвитку: монографія. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021.288 с.
- 5.Тарасун В. І. Корекційна педагогіка: логопедія. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 268 с.

Галущенко В.І., Ткаченко І.Г.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ
ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З
ТПМ.**

Постановка проблеми. Актуальність теми цієї статті полягає в тому, що в даний час гостро стоїть питання, яке стосується виховання та навчання молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

За даними статистики спостерігається зростання кількості тих, хто навчається в класах дітей з тяжкими порушеннями мовлення за останні роки. Варто враховувати те, що діти з обмеженими можливостями здоров'я – це діти віком від 0 до 18 років, які мають тимчасові чи постійні порушення у фізичному чи психічному розвитку та потребують створення спеціальних умов отримання освіти. [1; 3; 5]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання корекції та розвитку лексичної складової мовлення у дітей з порушеннями мовлення знаходили вирішення в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених (І.Глущенко, В. Кондратенко, Н.Ільїна, О.Олефір, О. Ревуцька, В. Тищенко, Н.Чередніченко).

Важливим, на думку О. Олефір [3] у галузі корекційної дидактики щодо змісту та методів розвитку лексичних умінь та навичок майже є вирішення зазначеного питання у процесі організації та проведення уроків читання у рамках загального освітнього процесу. Організаційні та методичні аспекти спеціальної логопедичної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовлення на уроках читання в літературі представлені у дослідженнях Т. Алтухової, С. Бойко, О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, С. Іваненко, О. Красільнікова, Т.Лагун, О.Сафонова, Л. Токар, Н. Чередніченко. Набуває актуальності питання використання нових

методик з розвитку лексичної складової мовлення у молодших школярів з ТПМ на уроках читання [2; 3; 5].

Мета статті – розкрити зміст особливості формування лексичної складової на уроках читання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна проблема полягає в тому, що діти з порушеннями у розвитку не здатні ефективно соціалізуватися, навчатися та розвиватися разом із нормотиповими однолітками. Для того щоб дитина з обмеженими можливостями здоров'я досягла достатнього рівня навченості, необхідно грамотно збудувати психолого-педагогічну діяльність із розвитку пізнавальних процесів, і навіть вищих психічних функцій. [1; 4].

Виходячи з вищеописаних даних, варто виділити такі потреби, властиві всім дітям з ОВЗ:

- після виявлення порушення у розвитку потрібно підібрати спеціальний маршрут корекційного навчання;
- ввести до змісту програми адаптовані розділи;
- при навчанні застосовувати спеціальні прийоми, методи та вправи;
- зробити особливий акцент на індивідуалізоване навчання;
- забезпечити відповідну просторову організацію освітнього середовища.

Тяжкі порушення мовлення - це збірний діагноз, що включає в себе цілий перелік різних медичних та логопедичних діагнозів, до них можна віднести: сенсорну, моторну та сенсо-моторну алалію, афазію, важкий ступінь дизартрії, ринолалію, заїкуватість. Для учнів із тяжкими порушеннями мовлення характерні:

- порушення звуковимови;
 - недорозвинення фонетичного сприйняття, змішування звуків близьких за артикуляцією;
 - мовленнєві аграматизми, що мають постійний характер;
 - труднощі при використанні в мові важких за складом та структурою слова;
 - труднощі у звуко-літерному аналізі
- проблеми у побудові поширених пропозицій;
- складнощі у складанні оповідань;
 - проблеми у переказі, зазвичай він є перерахування окремих процесів і предметів.

У кожного з дефектів є порушення усіх складових мовлення – фонетичної, фонематичної, граматичної.

Лексична сторона мовлення найбільше піддана порушенням у тих, хто навчається з тяжкими порушеннями мовлення. Її дефектний стан зумовлює неможливість засвоєння граматики, зв'язного мовлення, що призводить до низької успішності з адаптованого основного мовлення на рівні загальноосвітніх програм та не сформованості комунікативних навичок у учнів.

Перш ніж розкрити питання про методи корекційної категорії мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення молодшого шкільного віку, слід розглянути причини виникнення порушеного словника та його види.

До основних причин, що призводять до порушень словника, можна віднести:

- порушення звуковимови та фонематичного сприйняття, які значно спотворюють звуковий образ слова, що у свою чергу ускладнює усвідомлення семантичного значення мовленнєвої одиниці;
- мовленнєвий негативізм, який може виникати через те, що оточуючі не розуміють мовлення дитини, низькою самооцінкою, характерною для дітей з ТПМ, страху припуститися помилки в мовленні;
- низький рівень мовленнєвого досвіду, що виникає через вузьке коло спілкування (близьких родичів);
- фрагментарності сприйняття навколишньої дійсності, яку можна подолати лише шляхом цілеспрямованої корекційно-логопедичної допомоги [1].

До порушень та особливостей лексичної категорії мовлення, можна віднести:

- значне розходження між кількісним складом пасивного та активного словника, яке може проявлятися, як у звичайних, так і у спеціалізованих умовах;
- складності засвоєння слів-форматорів (часток, прийменників), оскільки вони не несуть жодного семантичного значення, а мають лише граматичне значення;
- серед слів детонаторів найбільш збереженими є слова з предметним значенням, а менше значенням дій, якостей, станів та ознак;
- множинні помилки при здійсненні процесу пошуку слів для вживання в активному мовленні;
- використання мовленнєвих замінів, які можуть виникати через неправильне сприйняття семантичних ознак слова;
- опис слова замість його назви;
- спрощення мовлення, заміни слів на звуконаслідування, за умови, що дитина може вимовляти слово правильно;
- використання у мовленні аномальних слів;
- варіативне виголошення назви одного і того ж предмета у різних мовленнєвих ситуаціях [2].

Також до порушень словникового запасу можна віднести симптом підвищеної гальмівності мовленнєвих функцій, що у свій час виділила Є.Соботович. Ця особливість проявляється у вигляді вузько ситуативності словника дітей молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення [1; 3].

Не можна залишати поза увагою особливості логопедичної роботи з дітьми. Насамперед слід зазначити, що провідним принципом роботи є етіо патогенетичний принцип. Він передбачає облік течії, механізмів, проявів,

причин під час проведення комплексного обстеження та вибудовування індивідуального корекційного маршруту.

Говорячи про логопедичну роботу, спрямовану на подолання порушень лексичної складової мовлення, слід звернути увагу на принцип наочності. Саме він дозволить якісно підвищити рівень словникового запасу, фіксуючи зоровий образ у пам'яті дітей.

Побудувати ефективний маршрут для навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення дозволять принципи, представлені на роботах К. Комарович. До них відносяться:

- комунікативний принцип. Він обумовлений головною метою навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення, а саме розвиток мовлення як засобу спілкування;
- принцип розвитку та корекції мовлення на основі встановлення взаємозв'язку між фонетичною, лексичною та граматичною сторонами мовлення.

Найчастіше він подається як вимога, що застосовується при корекції чи розвитку мовлення. Так, наприклад, під час навчання молодших школярів із порушеннями мовлення часто доводиться спеціально створювати умови, щоб допомогти дитині систематизувати своє мовлення [2; 5; 6].

Таким чином, цей принцип забезпечує легше засвоєння системи мовлення:

- принцип навчання на основі формування мовленнєвих узагальнень. У нормальних умовах розвитку мовлення вони формуються, розвиваються та закріплюються за допомогою широкої практики спілкування. Їх повний розвиток забезпечується злагожденістю, взаємодією у розвитку сприйняття, розуміння та вдосконаленням мовлення.

Кожен із перелічених вище принципів знаходить своє місце у розділах адаптованої програми. Зміст кожного розділу розроблено на основі своїх принципів відбору та систематизації матеріалу. Кожен принцип знаходить своє місце у різних етапах проведення занять.

Також ефективним методом розвитку лексичної категорії мовлення у молодших школярів є театралізована діяльність. Театралізована діяльність учнів з ТПМ, спрямована на розвиток та корекцію психічних процесів, сприяє розвитку мовленнєвої та творчої активності, а також корекції відхилень в емоційно-поведінковій та пізнавальній сферах. До плюсів цього методу можна віднести: поповнення ігрового досвіду, розвиток артикуляційної, загальної та дрібної моторики, інтонації, абстрактних значень, різноманітність мовленнєвого матеріалу, автоматизацію слів у зв'язному мовленні [3; 6].

Варто відзначити і метод використання лепбуків – тематичних папок чи папок розкладачок, у якій збираються ігри, схеми, завдання, ілюстрації для відпрацювання кожної окремої теми

Даний метод дозволяє реалізувати принцип індивідуального підходу – створювати та підбирати необхідний матеріал у розвиток словникового запасу кожної окремої дитини. Також до плюсів використання лепбука можна віднести те, що він заснований на наочності та конструюванні, що

безпосередньо впливає не тільки на розвиток лексичної сторони мовлення і в цілому, а й у розвиток вищих психічних функцій [5].

У процесі корекції лексико-граматичної будови мовлення варто звертати увагу на вправи, спрямовані на розвиток словозміни та словотвору різних частин мови, зміна їх за числами, відмінками, пологів і часу, і навіть узгодження різних частин промови. Наприклад, вправа на диференціацію однини-множини іменників: перед дитиною викладається набір картинок із зображеними на них малюнків (коза, коса, коси, плід, плоди, пліт, плоти). Спочатку уточнюють поняття даних слів: «Покажи, де коза, де коси, де плоти тощо». Далі пропонуємо вибрати тільки ті картинки, на яких зображено багато предметів або один предмет. У ситуації якщо дитина не може відповісти, дається три спроби, потім слідує допомога педагога. [1; 3; 5].

Для корекції умінь словотвору можна розглянути такі вправи:

- підбір слів з зменшувально-пестливими формами іменника;
- утворення прикметника із іменника;
- створення дієслова за допомогою різних префіксів.

Висновки та перспективи. Таким чином, незважаючи на різноманітність існуючих методів, та вправ спрямованих на розвиток лексико-граматичного будови мовлення у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення, слідує їх систематизувати, підбирати їх з урахуванням індивідуальних особливостей, що забезпечують реалізацію корекційного впливу на мовленнєві процеси, що підвищують контроль за усним та письмовим мовленням, поетапності (від простого до складного). Також корекційна робота з розвитку словника повинна містити комбінування прийомів та методів для забезпечення зміни видів діяльності учнів та проводитися систематизовано та комплексно, при взаємодії всіх учасників освітнього процесу (логопеда, дефектолога, вчителя, психолога, батьків та дитини).

Список використаних джерел:

1. Галущенко В.І. Використання сучасних технологій та методик корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ТПМ з застосуванням міждисциплінарного підходу. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка»): журнал.* 2025. № 3(49) 2025. С. 1972. С. 289-298.
2. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
3. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток: навч.-метод. посіб. для пед. працівників, які працюють з учнями з особл. осв. потр. Львів : Світ, 2020. 264 с.
4. Прасол Д. В. Адаптації і модифікації у освітньому процесі в закладах дошкільної та загальної середньої освіти : метод. посіб. / Д. В. Прасол, І. В. Спіріна, О. В. Бавольська, Г. Ю. Іваскевич, І. А. Соломко, М. С. Душенкова, О. С. Чеканова, І. В. Дрозд, А. О. Толмачова. Миколаїв: вид. Торубара В. В., 2023. 1393 с.

5. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: *навчання та супровід* : навчально-методичний посібник. Л. І. Прохоренко, О. О. Бабяк, В. В. Засенко, Н. А. Ярмола за ред. В. В. Засенко, Л. І. Прохоренко. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.

6. Олефір О. І. Алгоритм формування лексичної складової мовлення у молодших школярів із тяжкими мовленнєвими вадами на уроках читання *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2017. Вип. 33. С. 47-53.

Горбатюк О.Л., Ганич А.М.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Проблема мовленнєвого розвитку дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) у молодшому шкільному віці набуває особливої актуальності в умовах сучасної освіти. Такі діти часто стикаються з труднощами у формуванні комунікативних навичок, засвоєнні граматичних структур та розвитку зв'язного мовлення. Недостатній рівень мовленнєвого розвитку ускладнює їхнє навчання, взаємодію з ровесниками та педагогами, що може призводити до соціальної дезадаптації. Водночас, вітчизняна та зарубіжна практика демонструє, що системна корекційно-педагогічна робота може значно покращити мовленнєвий і когнітивний розвиток цієї категорії дітей. Тому, дослідження особливостей мовленнєвого розвитку дітей із СДУГ є важливим для створення ефективних методик навчання та виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності є одним із найпоширеніших нейропсихологічних розладів у дітей молодшого шкільного віку. Для цього періоду характерне інтенсивне формування мовленнєвої діяльності, що тісно пов'язане з розвитком когнітивних та комунікативних навичок. Саме вміння будувати діалог, формулювати думки та адекватно реагувати на висловлювання інших стає базою для подальшого навчання та соціалізації. Таким чином, вивчення мовленнєвого розвитку дітей із СДУГ має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки воно допомагає своєчасно діагностувати порушення та обрати оптимальні шляхи корекції [1, 2].

Дітям із синдром дефіциту уваги та гіперактивності властиві такі особливості:

високий рівень тривоги [2, с.45];

труднощі з тривалою концентрацією уваги на одному завданні [1, с.75];

імпульсивність та емоційна нестійкість [5, с.3];

гіперактивність [5, с.3].

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт